

ESTETIŠKI IR NEESTETIŠKI MIRTIES UŽKALBĖJIMAI

[...]

Marčeno kolega ir bendramintis *Sigitas Parulskis* (g. 1965) adekvačios kūrybinės laikysenos galimybių ieškojo pirmajame rinkinyje (*Iš ilgesio visa tai*, 1990) atsisakydamas „gražaus kalbėjimo“, išdrįsdamas be estetiškų gestų „sueiliuoti“, anot poeto, savo patirtį – smurto, agresijos, pažeminimo patirtį (žr. paskutinį skyrių „Gražaus kasdienio pragaro krūmuose“, 81–125). Antrajame ir trečiajame eilėraščių rinkiniuose – *Mirusiųjų* (1994), *Mortui sepulti sint* (1998) – išardydamas vieną patikimiausių ir stabiliausių XX a. lietuvių poezijos (ypač kurtos Lietuvoje to amžiaus antrojoje pusėje) atramų – agrarinį pasaulėvaizdį: namai, kaip pasaulio centras, pasaulio vienovės vieta čia tampa išviete („Dangaus durys dažytos“, *Mirusiųjų*, 12), karstu („Apraudojau gražų žodį“, 18). Užuoat sakralizavus žemės darbus (lietuvių poezijos tradicijoje tai ritualas, atkuriantis žmogaus ryšius su pasauliu), ritualizuojamas kiaulės pjovimas, įtvirtinantis antimitą: mirties, kaip pasaulį vienijančio ir valdančio principo, visuotinybę¹. Kiaulės pjovimo rituale mirtis susieja, užpildo veiksmus, kuriuos žmogus atlieka dėl savo išlikimo (valgymą, giminės pratęsimą), ar, anot Susanos Sontag, paveldėtus „dvasingumo projektus“, slopinančius egzistencinį nerimą (religiją, kultūrą). Šis ritualinio žudymo procesas išreiškia ir pagrindinę poezijos paskirtį: ji, kaip siaubo ir bjaurumo terapija, turėtų atlikti vaidmenį iniciacijos ritualo, pakylėjančio į kitą savivokos lygmenį. Tai ritualas, kurio metu atsikratoma sąstingio – „pašalo“, kuris turi išeiti „iš dirvos, iš kapų / iš medžių šaknų / iš giminės pamatų / iš sąmonės turi išgrįūti kartu / su siaubu, su baime...“ („Malūnas lėtpjūvė“, 25). Siekdamas įveikti kalbėjimo inerciją, ieškodamas „aktyvinančio simbolizmo“, Parulskis pasitelkia agresyvią bjaurumo estetiką, padedančią atsisakyti „gličių vimdančių simbolių“, „civilizuoto mėšlo krūvos“, „lavonais ir kančia paspringusios šventovės“, taip pat – padedančią erzinti ir provokuoti auditoriją. Parulskio mirties diskursas pakartoja prieš tris dešimtmečius išėivijoje, Algimanto Mackaus poezijoje, jau kartą įvykdytą „atsisakymo programą“: „Reikia išmokti numirti (anot A. Mackaus ir R. Šilbajorio) atsineštieiems daiktams ir veidams“². Parulskis pasirodo kaip vėlyvas nužemintųjų generacijos palikuonis, turįs atlikti būtinąjį „charakirį“ sovietmečiu lietuvių poezijoje užsikonservavusiai tradicinei tautinei kultūrai.

Maištas yra vienkartinis, atsisakoma tik kartą. Toliau tikėtina arba pasirinktos pozicijos kraupi tąsa gyvenime (Mackaus atvejis), arba pozityvus žingsnis, naujas pasirinkimas (ir naujas maištas). Paskutinėje Parulskio knygoje (*Mortui sepulti sint*) galima matyti tam tikrų to pasirinkimo ženklų, nors ir jais abejojama. Vaduojantis „nuo abstraktybių, nuo kelionės / tikslo“, atsigręžiama į patį netarpiškiausią patirties akiratį, kasdienybės konkretumą, trumpalaikius juslių koliažus, tikintis, jog juose bent trumpam blykstelės čia pat išnyksianti prasmė, „pleištas tarp savęs ir nebūties“ („Kelionė į tėviškę. Pavargusi šiaurė“, 29; „Vėlinių“, 54). Vytautas Kubilius tokią neorealistinę „daiktavardėjančią poeziją“ jau paskelbė šiandieninės literatūros simptomu³. Tačiau Parulskio sensualistinėje konkretybių poezijoje ši išėitis nesureikšminama, niūriai svarstoma, ar ir tai nebus „mus kankinančios mirusiųjų mintys. [...] patvirtinančios, / [...] kad kančią galima įveikti / įveikti stebint baigiantį sustingti [...]“, ar tai nebus tas pats Nojaus noras iš baimės godžiai „užgrobti“ kuo daugiau iš žūšančio

¹ Čia būtų galima įžvelgti sąsają su gilesniais lietuvių mitologijos sluoksniais, su Sovijaus mitu, aiškinančiu naujo laidojimo papročio, religinės reformos, įvedimą.

² Sigitas Parulskis, „Apie muiliną liežuvį“, *Poezijos pavasaris*, Vilnius: Vaga, 1992, 227.

³ Vytautas Kubilius, „Daiktavardėjanči poezija“, *Metai* 3, 2000, 79–90.

pasaulio, ir vargu ar iš to bus galima atgaminti patikimą, vertingą, chaotiškai nesumišusią tikrovę: „...bet jeigu liesti, liesti – ką? / išdidžią virpančią ištroškusią krūtinę / vaikelio skruostą, žirgą, piniginę / pajūrio putą, žiedlapį, revolverį, kaimynę / jie viską stvertų – per trumpa ranka“ („Ežeras...“, 44; „Kuo daugiau pasiimti“, 21; „Pirštai“, 60). Jei manysime, kad rinkinio pabaiga, paskutinis eilėraštis, yra reikšminga vieta galutinei minčiai išsakyti, tai eilėraštyje „Išsunkta“, sakyčiau, netikėtai pareiškiamas klasikinis „amžinųjų formų“ ilgesys ir kalbančiojo negalia jas surasti. Ratas apsisuko („iš ilgesio visa tai“). Tik į kur?

Marčėnas ir Parulskis, iškilūs savo kartos poetai, kūrybinės energijos semiasi iš tradicijos – tegul ir „suvedami sąskaitas“ su ja, ardydami aukštuosius humanistinius literatūros tikslus, idėjas, hierarchijas. Šie poetai pertraukia skirtingas lietuvių poetinės tradicijos linijas: Marčėnas – estetistinę, elitinę moderniosios lietuvių poezijos liniją, Parulskis – mitologinę, kultūros vertybes konservuojančiąją. Jie, savotiški literatūros „terapeutai“, nuosekliau nepasiūlo poetinio kalbėjimo alternatyvų (nors yra tam tikrų linkmių: Marčėno ironiškos žaismės poezija, ironiškas sonetas; Parulskio reportažinė ar „pažodinė“ poezija), bet išlaisvina joms erdvę.